

Göçmenlere Dil Öğretimi Almanya Türkiye Örneği *

Dursun KÖSE**

Ergün ÖZSOY***

Öz. Türkiye, coğrafi konumu itibariyle önemli göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye, tarihinin birçok döneminde göçe maruz kalan göçmenlerin barınma alanı ya da diğer kıtalara geçiş bölgesi haline gelmiştir. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya, Suriye’de ortaya çıkan iç savaşın sonucu olarak yurtlarını terk etmek zorunda kalan mültecilere kapılarını açması bakımından büyük sorumluluk yüklenmiş iki ülkedir. Ait oldukları ülkelerinden göçe zorlanan insanların yarattığı bu dramın hem siyasi hem ekonomik hem de sosyokültürel boyutları vardır. Türkiye’de, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Mayıs 2018 itibariyle 3.589.384 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Bu sayı Almanya’da yaklaşık 700.000’dir. Türkiye ve Almanya kendi iç politikaları ve ekonomik imkânları dâhilinde kabul ettikleri göçmenlerin toplumla olan uyumlarını kolaylaştırmak için bir dizi uyum faaliyetleri sunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi bildirinin ana eksenini de oluşturan dil öğretimidir. Göçmenlere, misafir olarak buldukları ülkenin siyasi yapısı, hukuk sistemi, kültürü, tarihi, hak ve yükümlülüklerinin öğretilmesi bakımından dil öncelikli hedef olarak sunulmalıdır. Bu bildiride, Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya’nın “göçmenlere dil öğretimi” ile ilgili ne tür programlar tasarladıkları ve bu programların ne şekilde uygulanarak ne ölçüde başarılı oldukları araştırılacaktır. Bu çalışmada, ayrıca aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır. Anadilleri yapı ve köken bakımından farklı olan, bazılarının okuryazar olmadığı, bazılarının hiç okula gitmemiş bireylerden oluşan göçmenler dil öğrenirken ne tür zorluklarla karşılaşmaktadırlar? Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya’nın, göçmenlere yönelik dil politikalarının yapısı ve özellikleri nelerdir? Göçmenlere yönelik dil öğretiminde farklı bir dil öğretim yöntemi kullanılmalı mıdır? Okuryazar olmayan göçmenlere dil öğretiminde ne tür bir yol izlenmektedir?

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, Suriyeli mülteciler, uyum süreçleri.

Teaching Foreign Languages to Immigrants German and Turkey Example

Abstract. Turkey, owing to its geographical position, is located on important migration routes. Therefore, Turkey, in many phases of history, has been a transition point to other continents or a shelter for the immigrants who were forced to migration. Today, Republic of Turkey and Germany are the two important countries which took over the responsibility to open their gates to the immigrants who were forced to abandon their countries as a result of the civil war that broke out in Syria. This dramatic situation, caused by the people forced to abandon their countries, has both political and economic and sociocultural aspects. In Turkey, according to the datum by Ministry of Internal Affairs Directorate General of Migration Management, there are 3.359.384 Syrian immigrants by May 2018. In Germany, this figure is 700.000. Turkey and Germany have applied a number of orientation facilities in order to simplify the adaptation of the immigrants to the society, by means of their own domestic policies and economic conditions. And one of the most important of these is the teaching of the language which makes up the basis of the manifesto. Language is to be offered to the immigrants as a primary goal in order to teach them the social structure of the country they are in, law system, culture, history, their rights and responsibilities. In this research, what kind of programs Republic of Turkey and Germany have devised about “teaching language to the immigrants” and how these programs have been applied and how successful they have been will be examined. In this research, an answer will be sought for the following questions. What kind of difficulties are faced while the immigrants, who are made up of the individuals, some

* 4. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kongresinde Sözlü Olarak Sunulmuştur.

** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dursunkose57@gmail.com

*** Augsburg Üniversitesi Diller Merkezi Türkçe Okutmanı, e.ozsoy@gmail.com

of whom have never received education, some of whom are illiterate and the individuals whose mother tongues are different in terms of structure and origin? What are the language structures and features of the language policies of Republic of Turkey's and Germany's for the immigrants? Should a different language teaching method be used in teaching foreign languages to immigrants? What kind of a method is followed in teaching foreign language to the immigrants who are illiterate?

Keywords: Turkish as a foreign language, Syrian refugees, orientation processes.

1. GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin en eski toplumsal olgularından biridir. Bilimsel araştırmaların bize sağladığı bilgilere göre Tarım Devrimi gerçekleşip yerleşik hayata geçmeden önce insanoğlu yaşamını göçebe olarak sürdürüyordu. Toprakları işlemeye başlayan insanlar tedricen göçebelikten vazgeçmişse de en başta değerli topraklar arayışı ve diğer faktörler onları göçe yöneltmişti. 18. ve 19. yüzyılda hız kazanan sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan göçlerin belirgin ekonomik sebepleri bulunuyordu. Özellikle bu dönemde Kuzey Amerika'ya yapılan göçler bunun en çarpıcı örneğidir. Yirminci yüzyılda insanlığın iki büyük trajik savaşla yaşadığı yıkım büyük göçlere sebep olmuştur. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine doğru ilerlerken göçler de insanların ve toplumların gelişimine göre değişkenlik göstermektedir. İktisadi sebepler ve çatışmalar sebebi ile göçler devam ederken artık kalıcı ekonomik ve toplumsal sistemler oluşturmuş olan gelişmiş ülkelere yönelik göçlerde ciddi bir uyum sorunu ile karşılaşmaktadır. Göçmen alan özellikle gelişmiş ülkeler kendi düzenlerini koruyabilmek amacı ile göçleri engellemeye çalışmakta, engelleyemedikleri göçmenlerin ise topluma uyumlarını hızlı bir biçimde sağlayarak onları ekonomik ve sosyal yaşama entegre etmeye büyük önem vermektedirler. 2011 Mart ayından sonra giderek artan biçimde Suriye'de başlayan iç savaş ve insani kriz sonucu yerlerinden edilen insanların sayısı beş buçuk milyondan fazladır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2018). Özellikle bu kriz sonucu çevre ülkeler ile Avrupa'ya yapılan göçler modern toplumların yapısının bir ihtiyacı olarak önemli bir uyum sorunu ortaya çıkarmıştır. Göçmenlerin topluma uyumlarını sağlamasında en önemli araç dil olduğundan kapsamlı bir dil öğretimi sorunu ile karşılaşmıştır. Suriyeli göçmenler Mısır, Irak, Lübnan, Ürdün gibi sığındıkları ülkelerde anadilleri Arapça konuşulduğundan dil bakımından herhangi bir sorunla karşılaşmamışlar ancak dünyada en fazla sayıda Suriyeli mülteci barındıran ülke olarak Türkiye'de, Avrupa'da ise Türkiye kadar değilse de çok sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan Almanya'da, dil öğrenmeleri gerekmiştir. Gelecek dönemlerde daha da önem kazanacağı aşikâr olan Göçmenlere dil öğretimi konusunun bu iki ülkede sistematik biçimde hangi şekilde ele alındığı hangi izleklerin uygulandığı bu araştırmanın cevabını aradığı temel

soru olacaktır. Bu araştırmada özellikle Almanya'da daha uzun bir zamandan bu yana sürdürölen göçmenlere dönük dil öğretimi konusunda genel bazı bilgiler verilecek Türkiye'de ise görece olarak daha yeni bir konu olan Göçmenlere yönelik dil öğretimi konusunda özellikle Türkçe öğretiminde gerçekleşen bazı uygulamalar ele alınacaktır.

2. ALMANYA'DA GÖÇMENLERE DİL ÖĞRETİMİ

Almanya'da göçmenlerin topluma uyumlarını sağlama amaçlı olarak genel bir integrasyon uyum politikası yürütölmektedir. Dil Öğretimi bu genel politikanın en önemli bileşenidir ama genel olarak integrasyon konusu çeşitli yönleri olan ve Alman toplumunda tartışılmaya devam eden güncel ve önemli bir konudur. 2016 yılında Avrupa Birliđi üye ölkelerine 1.2 milyon kişi ilk kez mülteci başvurusunda bulunmuştur. Başvuranların 334.800 kişilik kısmı Suriye'den gelmektedir. Avrupa Birliđi'ne üye ölkelerde ve Almanya'da Suriye krizine de bağlı olarak ciddi bir göçmen nüfusu oluşmuştur. Bu göçmenlerin Avrupa ve Almanya düzeyinde toplumlara uyumlarının sağlanması bakımından en önemli işlevi görececek olan faaliyet dil öğretimidir. Doğru ve etkili bir dil öğretimi göçmenlerin topluma uyumunu hızlandırabilir ve esasen topluma yük olma vasıflarını değiştirerek onları toplumlara enerji katan yeni bir unsura dönüştürebilir. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde anahtar görevini onların dil ve kültüre dolayısıyla da topluma ve iş hayatına katılımları oluşturacaktır.

2.1 Uyum Kursları

Alman yasalarına göre Almanya'da yaşıyan ve yeterince Almanca konuşamayan herkes uyum kurslarına katılmalıdır. Dil kursları 600 saati dil öğretimi 100 saati uyum olmak üzere toplam 700 saattir. Oryantasyon kursunda Alman hukuk sistemi, kültür ve toplum yapısı konuları işlenir her iki kurs sonunda test yapılır. Mülteciler başvurularının sonuçlanmasının beklemeden yer olması durumunda kurslara alınırlar. Ayrıca bunlardan başka en temel günlük konuşmalar ile ölk hakkında bilgilerin verildiği başka özel kurslar da vardır.

2.2 Dil Kursu

Dil öğrenimi genel uyum kursunun bir parçasıdır. Genel uyum kursunda dil kursunun süresi 600 saattir, özel kurslarda ise kişilerin dil seviyeleri ya da öğrenme hızları ile özel durumlarına bağlı olarak 900 saate kadar çıkabilir. Dil kursunda; iş ve meslek, meslek eğitimi ve ileri düzeyde eğitim, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, alışveriş/ticaret/tüketim, eğlence ve sosyal ilişkiler, sağlık ve hijyen/insan vücudu, medya ve medya kullanımı, ikamet gibi günlük hayatın önemli konuları ele alınır. Ayrıca Almanca mektup ve e-posta yazma, form doldurma, telefon görüşmesi yapma ya da bir iş başvurusunda bulunma öğrenilir. Konular, kursların türüne ve

amaçlarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Örneğin gençlere yönelik bir uyum kursunda meslek eğitimine başvurma gibi özellikle gençleri ilgilendiren konular ele alınır. Dil kursunun akışı içinde ara testler bulunur. Bu şekilde uyum kursunun sonunda yapılan bitirme sınavına hazırlanılır.

2.3 Oryantasyon Kursu

Dil kursunun ardından uyum kursuna devam edilir. Bu kurs 60 saat sürer. Oryantasyon kursunda şu konular ele alınır: Alman hukuk düzeni, tarihi ve kültürü, Almanya’da haklar ve yükümlülükler, toplum içinde birlikte yaşama, Almanya’da önemli değerler, örneğin din özgürlüğü, hoşgörü ve hak eşitliği. Oryantasyon kursu bitirme testiyle tamamlanır. Kişilerin özel şartlarına uygun olarak katılabileceği tam zamanlı ve yarı zamanlı kurslar vardır. Genelde uyum kursuna tam zamanlı olarak devam edilir. Yarı zamanlı kurs seçeneği istisnai durumlarda, çalışan kişiler için sunulur. Bu durumda kurslara öğleden sonra ya da akşam katılmak mümkündür.

2.4 Özel Kurs Türleri

Göçmenlerin farklılıkları nedeniyle dil öğretimi ve uyum kurslarının da farklılaştırılması gerektiği durumlar söz konusudur. Göçmenler arasında okuma yazma bilmeyen kadın ve erkekler, küçük çocukları ile ilgilenmek zorunda olan anneler, okul çağındaki çocuklar, iş hayatına atılmak isteyen gençler, daha önce biraz Almanca öğrenmiş olanlar gibi farklı kesimler bulunur. Uyum kursları bu farklı grupların ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilerek daha hızlı ve etkili olmaları amaçlanmıştır. Özel kurs türleri şunlardır:

2.4.1 Okuma-Yazma Öğretilen Uyum Kursu

Okumayı ve yazmayı öğrenme şansına ya da olanağına sahip olamamış göçmenler için okuma yazma kursları düzenlenir. Bu kurslarda ilk kez okuma ve yazma öğrenecekler veya latin harfleri tanımayan kişilere eğitim verilir.

2.4.2 Kadınlara Yönelik Uyum Kursu

Bu kurslar kadınlara yönelik olarak kadınlar tarafından verilir, aynı ilgilere sahip kadınların buluşması sağlanır. Özellikle kadınların ilgisini çeken konularda konuşulur, örneğin çocuk yetiştirme, çocukların okul ve mesleki eğitimleri, yaşanan yerle ilgili meseleler vb. Ayrıca Almanya’da ve gelinen ülkede kadınların hayatları konu edilir.

2.4.3 Anne Babalara Yönelik Uyum Kursu

Bu kursta diğer başka anne babalar ile birlikte eğitim öğretim sistemi hakkında daha fazla bilgilenmek, çocuklara ev ödevlerini yaparken daha fazla yardım etmek, Alman eğitim

sisteminin çocuklara sağladığı imkânları tanımak ve başka ebeveynlerle buluşmak gibi amaçları gerçekleştirmek amaçlarına yönelik bir uyum kursudur. Kursiyerler katılımcı anne babaların çocuklarının öğretmenleri ile onları buluşturup tanışır.

2.4.4 Genç Yetişkinlere Yönelik Uyum Kursu

En fazla 27 yaş grubundakiler için Almanya'daki geleceklerindeki ihtiyaçlarına yönelik olarak düzenlenir. 10-15 kişilik küçük gruplarda aynı yaş gruplarına eğitim verilir. Güncel ve ilgi çeken konularda bilgi alınır dersler bazen iki farklı öğretmen tarafından yürütülür.

2.4.5 İlerletme Kursu

Uzun yıllardır Almanya'da yaşayıp düzgün Almanca öğrenmeye fırsatı bulamamış olanlara bu eksikliğini gidermek için düzenlenen kurslardır. Almanya'nın siyaseti, tarihi, kültürü ve hukuk sistemi hakkında konular üzerinde durulur.

2.4.6 Hızlandırılmış Kurslar

Almanya'daki toplumsal yaşama mümkün olduğu kadar çabuk katılmak isteyen ve kolayca dil öğrenenler için düzenlenen hızlı kurslardır. Uzun yıllar Almanya'da yaşadığı halde Almanca öğrenmeye fırsat bulamamış kişilere yöneliktir.

2017 yılı Federal Göç ve Mülteci Dairesi (BAMF) istatistiklerine göre %58,5 oranındaki genel uyum kurslarının yanında %41,5 düzeyinde özel amaçlı kurslar düzenlenmiştir. Özel amaçlı kursların %31,8'lik önemli bir kısmını okuma-yazma kursları oluşturmaktadır. Katılımcıların %2,5'i anne baba veya kadınlara yönelik kurslara katılmış, %2,8 oranında gençlere yönelik kurslar düzenlenmiş, %3,9 oranındaki kurslar ise latin harflerini tanımayanlara yönelik düzenlenmiştir. Bu oranlar aynı zamanda Almanya'ya gelen göçmenlerin eğitim düzeyleri konusunda da önemli bir veridir (Federal Göç ve Mülteci Dairesi [BAMF], 2017).

2.5 Kurslara Katılım ve Ücretlendirme

Kurslara katılım konusunda göçmenler arasında farklı statüde olanlara farklı uygulamalar vardır. Almanya'da ikamet iznini 2005 yılında önce ve sonra alanlar, Alman vatandaşları, AB vatandaşları ve Volga Almanlarına yönelik olan kurslarda farklılıklar bulunur. Göçmenlerin durumlarına göre kurslara katılımları istenebilir ya da muafiyet söz konusu olabilir. Uyum Kurslarının saat ücreti 1.95 Avro'dur. 700 saatten oluşan kursun toplam maliyeti 1.365 Avro'dur. Bazı durumlarda katılım payı 1.55 Avro'dur ve bu durumda ücret 1.023 Avro olur. Daha fazla ders saati içeren özel kursa gidenlerin fazladan ücret ödemeleri gerekebilir. İşsizlik parası ya da Sosyal yardım alanlar talep etmeleri halinde kurs ücreti katkı payından muaf

tutulurlar. İşsizlik parası ya da sosyal yardım alan birisi için 3 km.'den uzak mesafeler için ulaşım yardımı da yapılır (BAMF, 2017).

Almanya'da okula giden çocuklar, uyum ihtiyacı bulunmayan kimseler, yeterince Almanca konuşanların uyum kurslarına katılım hakları bulunmaz. Almanya ve AB vatandaşlarının uyum kurslarına katılma hakkı bulunmamakla birlikte bu yöndeki talepleri için Göçmen Dairesine başvurabilirler. Volga Almanları eş ve çocukları ile birlikte uyum kurslarına bir kerelik ücretsiz olarak katılabilirler. Göçmenler kurslarını serbest olarak seçebilirler, kursun kayıt tarihinden en az üç ay sonra başlaması şartı getirilmiştir. Eğer üç ay içinde başlayan bir kurs yoksa kursları düzenleyen kuruluşun bunu bildirmesi gerekir. Göçmenler kurslara ve en sonunda bitirme sınavına kurallara uygun biçimde ve düzenli olarak katılmalıdır. Ancak bu şekilde derslere düzenli şekilde katılanların sertifika alma hakkı bulunur.

2.6 Öğretim Kadrosu

Almanca dil öğretimi, kalifiye eğitim almış ve Uyum kursları konusunda izin belgesi almış kişiler tarafından verilir. Öncelikli olarak eğer Almanya'da *Abitur* ya da yükseköğrenim tamamlanmamış ise Almanca C1 sertifikasına sahip olunması gerekir. Almanya dışındaki yükseköğrenim söz konusu ise bunun belgelendirilmesi gerekir. Yabancı dil olarak Almanca veya ikinci dil olarak Almanca alanlarında kalifiye olunması gerekir. Bunlar yanında dil öğretimi, interkültürel alan deneyimi ve yetişkin eğitimi konularında tecrübe aranır. Adayların belgeleri ve durumları değerlendirilerek öğretim kadrosuna katılımına karar verilir. Bu yetkilendirme, Federal Göç ve Mülteci Dairesi büroları tarafından yapılır.

2.7 Kurs düzenleyen kuruluşların sayıları ve nitelikleri

Uyum kursları Almanya'da dil öğretimi alanında faaliyet gösteren yetkilendirilmiş çeşitli kuruluşlar tarafından yerine getirilir. Almanya'da dil öğretimi konusunda çeşitli eyaletlerde yetkilendirilmiş olarak faaliyet gösteren toplam 1736 dil öğretimi kuruluşu bulunmaktadır. En fazla dil öğretimi kuruluşunun eyaletlerin nüfus büyüklüğüne göre sıralandığı görülmektedir. Almanya'da en yoğun dil öğretiminin en büyük eyalet olan Kuzey-Ren Vestfalya'da olduğu ve onu sırasıyla diğer büyük eyaletler olan Bavyera ve Baden-Württemberg'in takip ettiği görülür. Kuzey Ren Vestfalya'da 382, Bavyera'da 256, Baden Württemberg'de 201, Aşağı Saksonya'da 151, Hessen eyaletinde ise 131 adet dil öğretim kuruluşu faaliyetine devam etmektedir (BAMF, 2017).

2.8 Bitirme sınavları

Uyum kursunun hedefi, bitirme testine katılarak başarı sağlanmasıdır. Bu kurslarda başarı sağlamış olmak kişinin topluma uyum sağlayacağına önemli bir göstergesi olarak görülür. Bitirme testi iki sınavdan oluşur. Bunlar; Göçmenler için Almanca Testi (*DTZ- Deutsch-Test für Zuwanderer*) ve Almanya'da Yaşamak Testi (*Leben in Deutschland*) adını taşıyan sınavlardır. DTZ dil sınavında, Diller için Avrupa Ortak Başvuru Rehberinde (OBM) A2 ya da B1 dil düzeyine ulaşıldığı kanıtlanmalıdır. B1 düzeyinde dil sınavı ve Almanya'da Yaşamak testinin geçilmesi durumunda, bitirme testinde başarı gösterilmiş olunur ve "Uyum Kursu Sertifikası" alınır.

2.8.1 Göçmenler için Almanca Testi (DTZ)

DTZ bir yazılı ve bir sözlü sınavdan oluşur. Yazılı sınav 100 dakika sürer ve dinleme ve okuma bölümleri içerir. Ayrıca kısa bir mektup yazmak gerekir. Sınavın sözlü bölümü yaklaşık 15 dakika sürer. Bu süre içerisinde kişinin kendisini kısaca tanıtmayı ve sınav görevleriyle ve sınava katılan başka bir kişiyle belli konular hakkında konuşması istenir. "Uyum Kursu Sertifikasını" alabilmek için önce "Göçmenler için Almanca Testinden" (DTZ) B1 almak gerekir. Sınav sonunda katılımcının B1 ya da A2 düzeyinde dil bilgisine sahip olduğunu belgeleyen bir sertifika verilir. Eğer dil seviyesi A2 düzeyinin altında bulunuyorsa, sertifika verilmez, yalnızca sonuç bildirilir.

DTZ'nin içerikle ilgili esası, Goethe Enstitüsü tarafından yeni geliştirilen özellikle göçmenlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bulunan uyum kursları için çerçeve müfredattır. Bu çerçeve program göçmenlerin ihtiyaçları analiz edilerek oluşturulmuştur ve göçmenlere dil öğretimi süreçlerinde bir rehber niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu çerçeve programlara göre yürütülmüş dil öğretimi sürecinin ardından yine aynı çerçeveye göre hazırlanmış olan sınavlar doğrudan göç eden kişilerin iletişim ihtiyaçlarına odaklanmıştır.

Sınavda B1 dil seviyesine ya da A2 dil seviyesine ulaşabilmek için sınavın "konuşma" bölümünün yanı sıra sınavın diğer iki bölümünden birinde – "dinleme ve okuma" ya da "yazma" – söz konusu seviyeye ulaşmak zorunludur. Bu şekilde kursun sonunda, çoğunlukla henüz B1 seviyesine ulaşamamış olan okuma-yazma kursu katılımcıları, toplam sonuçta A2 düzeyinde dil bilgisine sahip olduklarını kanıtlayabilirler. DTZ'de yalnızca A2 düzeyine ulaşılması durumunda, Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi katılımcılara dil geliştirme kursunu (ek 300 ders birimi) bir kereye mahsus tekrarlama hakkı tanıyabilir. Kursun tekrarına katılım hakkı, dil sınavının da ücretsiz olarak bir kereye mahsus tekrarlanmasını kapsar.

2.8.2 Test "Almanya'da Yaşamak"

"Almanya'da Yaşamak" testi, bir uyum kursunun ardından, ayrı bir tarihte yapılmaktadır. Bu test, Almanya'nın siyasi sistemi, dini çoğulculuk ve kadın-erkek eşitliği ile ilgili sorular içerir. "Almanya'da Yaşamak" testi için hazırlık amaçlı olarak soru ve doğru cevapların birlikte görülebileceği soru kataloğunun yanı sıra uyum kursunun müfredatı da test açısından önemli konuların tamamı ile ilgili genel bir fikir edinme imkânı sağlar. Böylece kişiler bu sınava kendilerini hazırlayabilirler. Test dört seçeneikli 33 sorudan ibarettir. Her sorunun bir doğru cevabı bulunur ve 60 dakika zaman verilir. 33 sorunun en az 15 tanesi doğru cevaplandığında test geçilmiş olur. "Almanya'da Yaşamak" adlı testte en az 17 puan alınması durumunda, vatandaşlık almak için gerekli olan Almanya'daki hukuk ve toplum düzeni ve yaşam koşulları hakkında talep edilen bilgilere sahip olduğu kanıtlama imkânına sahip olunur. "Uyum Kursu Sertifikası" yeterli Almanca bilgisine ve Alman toplumu hakkında önemli temel bilgilere sahip olduğunun belgesidir. "Uyum Kursu Sertifikası" vatandaşlığa alınmayı kolaylaştırabilir. Almanya'da göçmenlere yönelik dil öğretimi konusu genel olarak yabancıların toplum yaşamına ve ekonomik hayata uyumunu amaçlayan kapsamlı bir uyum politikasının uzantısı olarak yürütülmektedir. Almanya gerek bilimsel çalışmalar gerekse kurumsal hazırlıklar bakımından bu alanda şimdiye kadar yoğun çalışmalar yapan ülkelerin başında gelir. Almanya'da göçmenlere yönelik diğer alanlar yanında dil öğretimi alanında da çok sayıda kurum ve kuruluş faaliyet göstermektedir. Her ne kadar oldukça gelişmiş bir göçmen politikası ve çeşitli destek, yardım ve uyum uygulamaları varsa da kimi zaman bu büyük yapının bazı bürokratik sorunlara yol açması da mümkündür. Örneğin Göçmenlerin dil öğretimi almak, ulaşım desteği sağlamak vb. amaçlar için doldurmak zorunda oldukları formlar gibi bürokratik zorunluluklar her ne kadar bu konuda da destek varsa da göçmenleri alışık olmadıkları kapsamlı bir bürokratik yapı ile karşı karşıya bırakır.

3. TÜRKİYE'DE GÖÇMENLERE DİL ÖĞRETİMİ

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 2010 ile 2013 yılları arasında aile birleşimi, çalışma, eğitim-öğrenim, kısa süreli, uzun süreli ve diğer kapsamlarda Türkiye'ye gelen göçmen sayısında önemli artışlar olduğu görülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılında yayımladığı 2016 yılına ilişkin verilerine göre ülkemizde bulunan toplam yabancı sayısını 461.217, geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancı sayısını 2.834.441 olarak vermektedir. %46,68'i kadın, %53,32'si erkek olan Suriyeli göçmenler, başta İstanbul (438.861), Şanlıurfa (405.511) ve Hatay (379.141) olmak üzere Türkiye'deki 81 ilde

yaşamlarını sürdürmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim düzeylerine ilişkin kimi veriler incelendiğinde okuryazar olmayanların oranı kamplarda yaşayan Suriyeliler arasında %12, kamp dışında yaşayanlarda ise %18,8 olarak belirlenmiştir. Söz konusu oranlar toplam olarak 1.163 Suriyelinin okuryazar olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak, Suriyeliler arasında ilkökul mezunlarının oranı ise kamp içinde %36,6, kamp dışında %33,0 olup sayıyla ifade edildiğinde 4.203 kişinin ilkökul mezunu olduğu anlaşılmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2013).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uyum başlıklı 96. Maddesinde iki temel amaçtan söz edilmektedir: Bunlardan ilki, “kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarından da faydalanarak, yabancı kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak”, ikincisi ise, “ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerileri kazandırmak”tır (GİGM, 2013). Maddenin 2'inci bendinde “yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir” ibaresine yer verilmektedir. Bu kapsamda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü arasında imzalanan protokol kapsamında 2016 yılının ilk üç döneminde 7.831 kişi düzenlenen A1 düzeyinde Türkçe dil kursundan yararlanmıştı. Buna ek olarak, Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre “ülkemizde kamp içi 21, kamp dışı 401 olmak üzere 432 geçici eğitim merkezi bulunmakta” olup 293.039 kişiye geçici eğitim merkezlerinde, 166.482 kişiye ise devlet okullarında eğitim sağlanmıştır; söz konusu eğitim kapsamında Türk öğretmenler tarafından haftada 15 saat Türkçe dersi de verilmiştir (GİGM, 2013).

Suriyeli göçmenlerin ülkemizde karşılaştıkları sorunlara ilişkin olarak Gaziantep'te gerçekleştirilen bir araştırma, söz konusu şehirde Suriyelilerin karşılaştığı işsizlik, geçim sıkıntısı, yüksek kira, sağlık, toplumsal baskı/dışlanma ve yabancılaşma gibi sorunlara ek olarak % 5.6'lık oranıyla dil/iletişim ve % 9.3'lük oranıyla eğitim sorunlarının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2017). Bundan dolayı, başta Suriyeliler olmak üzere göçmenlere yönelik dil öğretim çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Bu noktada ortaya çıkan yeni bir sorun söz konusudur. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi bugüne kadar çoğunlukla ülkemize yükseköğrenim görmek üzere gelen öğrencilere yönelik olarak tasarlanmış izlencelerle yürütülmüş, bu nedenle öğretim deneyimi bu çerçevede şekillenmiştir. Vigner (2001), yabancı dil olarak Fransızca öğretimini incelediği çalışmasında, coğrafi bağlamla ilişkili olarak Fransızca öğretimi etkinliğinin amaçlarını şöyle sıralamaktadır:

Okullulaşma, eşlik etme, bilgiye çok dilli erişim, okulla bütünleştirme ve topluluk içerisinde karşılıklı anlaşma. Fransızca örneğinden bakıldığında, göçmenler özelinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi topluluk içerisinde karşılıklı anlaşmayı ve aynı çerçevede toplumsal bütünleşmeyi sağlama aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim ülkemizde yapılan yakın tarihli kimi çalışmalar da yabancı dil veya ikinci dil olarak Türkçeden farklı olarak bütünleşme ve uyum dili olarak Türkçe öğretiminin gerekliliğinin altını çizmektedir.

3.1 Göçmenlere Türkçe Öğretimi ile ilgili Türkiye'deki Çalışmalar

Yukarıdaki bölümde göçmen ya da sığınmacı (mülteci) olarak Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içine giren insanların sayısal verileri belirtilmiştir. Göçmenlerin Türkiye'ye, Türk diline ve Türk kültürüne uyumları bakımından devlet kurumları başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları, belediyeler, halk eğitim merkezleri, üniversiteler ve özel kuruluşlar üzerlerine düşen görevleri yerine getirmek için çaba sarfetmişler ve bu kapsamda çalışmalarına devam etmektedirler. Göçmenlere Türkçe öğretimi konusunda da pek çok akademisyenin değerli çalışmaları bulunmaktadır. Büyükkiz ve Çangal (2016), Dönmez ve Paksoy (2015), İnci ve Phutkaradze (2018), göçmenlere Türkçe öğretimi ile ilgili alanda yapılan çalışmaları aktarmakta, Türkçe öğretimi sürecinde yaşanan sorunları tespit etmekte ve çözüm önerileri getirmektedir. Phutkaradze ve İnce (2018) "Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretiminde Yeni bir Hedef Kitle: Düzensiz Göçmenler" isimli makalelerinde Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları göçmenlere yönelik bir öğretim programının olmaması, materyal yetersizlikleri, eğitimcilerle ilgili sorunlar ve yeterince ve çağa uygun araç gereçlerin olmaması şeklinde açıklamaktadır. Yukarıda adı geçen çalışmaların, göçmenlere Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlara verdiği ortak yanıt hedef kitleye uygun öğretim programlarının olmamasıdır.

Türkiye'de Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yararlanılan ders kitaplarının da bu "yeni hedef kitle'ye uygun olmadığı kanaati oluşmuştur. Zira bu ders kitaplarının tamamı okuryazar olan yetişkinlere Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe, Gazi Üniversitesi tarafından hazırlanan Yabancılar için Türkçe, İstanbul Üniversitesi'nin hazırladığı İstanbul ve Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayımlanan Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti bu çalışmaların başlıcalarıdır. Bu çalışmalar kısmen hedeflenen kitleye Türkçe öğretiminde başarılıdır. Ancak, göçmenlere Türkçe öğretimi söz konusu olduğunda sadece okuryazar değil, okuryazar olmayan kişilerin de olduğu görülmelidir. Göçmenlere Türkçe öğretimi sadece öğrenim çağına gelmişlere değil yetişkin anne ve babaları da kapsamalıdır. Bu açıdan bakıldığında ders kitaplarının sözü edilen hedef kitleyi kapsamadığı söylenilebilir.

3.2 Türkçe kurslarının düzenlendiği yerler

Geçici barınma merkezleri adı altında Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana, Malatya gibi şehirlerde kurulan Çadırkentlerde bulunan göçmenlere Türkçe öğretimi Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından organize edilerek yürütülmüştür. Bu süreçte Gaziantep Üniversitesi, AFAD tarafından yürütülen çalışmaya önemli katkılar sunmuştur. Amaç, göçmenlerin mümkün olan en yüksek düzeye kadar Türkçe öğrenimlerini sağlamak ve bu süreci sertifikalandırarak Türkiye'deki günlük yaşamlarını sağlayabilecek dil gereksinimlerini karşılamaktır.

Geçici barınma merkezleri dışında, üniversitelere bağlı Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER), Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Belediyelerce düzenlenen kurslar, STK tarafından organize edilen Türkçe dil kursları, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okulları ve Halk Eğitim Merkezleri ile özel okullar göçmenlere Türkçe öğretimi konusunda önemli bir görev üstlenmişlerdir. Göçmenlerin Türkçe öğretimini üniversitelerin Türkçe bölümlerinden mezun olan öğretmenler, TÖMER okutmanları ve üniversitelerde görevli öğretim üyeleri ya da öğretim görevlileri yürütmektedir.

4. TÜRKÇE İLK KAZANIMLAR İÇİN BAŞVURU REHBERİ

Bu bölümde alana değerli katkı sağlayacağına inandığımız bir çalışmadan sözetmek istiyoruz. Avrupa Komisyonu'nca görevlendirilen Sorbon Üniversitesi'nden Prof. Dr. Jean-Claude Beacco danışmanlığında ve Yunus Emre Enstitüsü'nün desteği ile Polat, Köse, Peçenek ve Durmuş tarafından hazırlanan “Yabancı Dil olarak Türkçe İlk Kazanımlar İçin Başvuru Rehberi A1.1 düzeyi, Anadili Türkçe olmayan okuryazar, okul geçmişi sınırlı olan veya hiç olmayan, göçmenler dâhil yetişkinler” yukarıda belirtilen sorunlara katkı sağlaması bakımından önemli bir rehber olarak görülmektedir.

Polat (2018), bu çalışmayı “öğrenim geçmişleri kısa sürmüş ya da hiç okula gitmemiş, Türkçeyi çok az bilen veya hiç bilmeyen göçmen toplulukları ve yeni gelen kişileri hedef kitle olarak belirleyen, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amaçlı başvuru rehberi” olarak tanımlamaktadır. Çalışma toplam sekiz bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin belirlediği ölçekleri, sonraki beş bölüm ise Türkçenin öğreniminde tanımlanabilen ilk düzey olarak kabul edilen “sıfır” ile A1 düzeyi arasında yer alan A1 öncesi düzeyine denk düşen iletişimsel beceriler ile dilsel malzemeyi betimlemektedir. Çalışmanın yedinci bölümü anadili Türkçe olmayan, okula gitmemiş bireyler ya da kitleler için okuma/yazma becerileri ile

söz konusu becerilerin edinimine özgü ardışık öğrenme düzeylerini, sekizinci ve son bölümde ise A1 öncesi düzeyinin sözlü ve yazılı olarak ölçülmesine ilişkin sınav biçimleri yer almaktadır (Polat vd., 2018).

Özetle; göçmenlere Türkçe öğretimi için bir başvuru rehberi olan bu çalışmanın dört bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; Türkçe iletişim becerileri (dilsel biçimler kılavuzu), beceri düzeyi betimlemeleri, ses ve yazı dizgeleri ve ölçme ve değerlendirme örnekleridir. Başvuru rehberinin hedef kitlesini okuyazar olanlar, okuyazar düzeyi yetersiz olanlar, okuyazar olmayanlar ve okuyazar öncesi düzeyindekiler oluşturmaktadır. Rehber kullanıcıları, hedef kitlenin durumuna göre dört bileşen içerisinden gerekli verileri kullanarak ders programlarını, ders araç ve gereçlerini geliştirebilirler. Çalışma, alanda görevli tüm aktörlerin esere erişimini kolaylaştırmak için elektronik ortama uygun olarak yazılmış ve yayımlanmıştır.

5. SONUÇ

Yapılan araştırmalar, Türkiye'deki göçmenlerin karşılaştıkları sorunların başında işsizlik, geçim sıkıntısı, yüksek kira, sağlık, toplumsal baskı, dışlanma ve yabancılaşıma gibi sorunlara ek dil/iletişim ve eğitim sorunlarının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Türkiye ve Almanya'da, göçmenlerin uyumu ile ilgili yasal düzenlemelerin ciddiyetle yürütüldüğü görülmektedir. Almanya'nın bu konuda tarihten edindiği tecrübe ile bir adım önde olduğu söylenebilir.

Bugüne kadar Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hedef kitle daha çok yükseköğrenim için Türkiye'ye gelen yabancı öğrenciler (okuyazar yetişkinler) olduğundan ders programları ve ders kitaplarının bu gruba yönelik hazırlanmış olduğu bilinmektedir. Oysa Almanya'nın her yaş grubundan ve her eğitim düzeyinden yabancıya Almanca öğretimi konusunda hazırlıklı ve tecrübeli olduğu görülmektedir.

Dünya üzerinde insanların uluslararası hareketliliği giderek artmaktadır. Önümüzdeki yıllarda hem düzenli hem de düzensiz göçmenlere yönelik dil öğretimi çalışmaları da artacaktır. Dil öğretimi yanında özellikle yeni topluma uyum sağlamada kültürel uyum da dil öğretimi ile birlikte önem kazanacaktır. Bu alanda farklı ülkelerde yapılan çalışmaların araştırılarak değerlendirilmesi gelecekteki çalışmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Afad, (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. AFAD
- Arslan, İ., Bozgeyik, Y. ve Alancıoğlu, E. (2017). Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3(4), 129-148.
- BAMF, (2019) *Bericht zur Integrationskursgeschäftsstatistik*. (2019, 2 Ocak). Erişim adresi: <http://www.bamf.de/DE/Migration/migration-node.html>
- Büyükkız, K. K. ve Çangal, Ö. (2016). Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1414-1430.
- Council of Europe. (2017). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment Companion Volume Provisional Edition*. Language Policy Programme, Education Policy Division, Education Department.
- Demirkan, M. ve Başkan, N. S. (2016). Türkçenin Entegrasyon Dili Olarak Öğretilmesine Dair Bulgular. *Yabancılar Türkçe Öğretimi Üzerine Araştırmalar*. Sakarya Üniversitesi Türk Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 129-141.
- Dönmez, M. İ. ve Paksoy, S. (2015). Türkiye'de Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğrenmede Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği. *International Journal of Languages'Education and Training*. Doi: 10.18298/ijlet.366.
- GİGM. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- GİGM. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Phutkaradze, M. ve İnce, B. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Hedef Kitle: Düzensiz Göçmenler. *Turkophone Türkçe Konuşurların Akademik Dergisi*. 04/2018, 24-40.

Polat, Y., Köse, D., Perinçek, D. ve Durmuş, A.O. (2018). *Yabancı Dil Olarak Türkçe İlk Kazanımla İçin Başvuru Rehberi*. Ankara, Kurmay Yayınları.

Syria Regional Refugee Responce (2018, 20 Aralık). Erişim adresi:
<https://data2.unhcr.org/en/situations/sria>

Vigner, G. (2001). *Enseigner le français comme langue seconde*. Paris: CLE International.